

Den stora nordiska sedlighetsdebatten

Av Franka Gebert

Debatten om sedlighet, sexualitet och moral blev den mest intensiva av alla debatter under det moderna genombrottet och nådde sin höjdpunkt 1882-88. Nästan alla skandinaviska författare, konstnärer, tänkare och andra intellektuella av rang deltog. Sådant som hade varit tabu att omnämnas offentligt drogs nu fram i ljuset och avhandlades i romaner, dramer, tidningsartiklar, insändare och föredrag.

Man diskuterade i huvudsak två problem: dubbelmoralen, som ställde så olika krav på mäns och kvinnors beteende före och under äktenskapet och den av staten reglementerade prostitutionen.

Alla deltagare i debatten var eniga om att såväl dubbelmoralen som prostitutionen var förkastliga, men man hade diametralt motsatta åsikter om hur man borde hantera och lösa problemen.

1864 upphävdes lagen som kriminaliserade utomäktenskapliga förbindelser i Sverige. Samtidigt bedrevs det en massiv propaganda mot onani, vars skadliga inflytande på människans hälsa framhävdes i alla möjliga sammanhang. Bägge delarna bidrog till den nu starkt expanderande prostitutionen. Den reglementerade prostitutionen – vilket betyder att de prostituerade registreras av polisen och ställs under översyn och kontroll av statligt anställda läkare - blev i Sverige lagstadgad 1875, i Danmark redan 1868 och i Norge 1874. Man ansåg den vara en nödvändig säkerhetsventil, för att männen skulle kunna leva ut sin sexualitet utan att behöva antasta kvinnor. Bland borgarklassens män var det på 1880-talet mycket vanligt att gå till prostituerade och att vara syfilissmittad.

Stockholm var den stad i Europa där högst andel invånare var smittade av könssjukdomar, Paris och Wien låg inte i närheten av Stockholm. Sjukdomar som syfilis gick inte att bota före sekelskiftet utan först efter penicillinets entré. Kvinnorna blev smittade av sina män och smittade i sin tur sina ofödda barn. Även sjuksköterskor, barnmorskor och läkare smittades. Syfilis utvecklades till en epidemi som drabbade människor i alla åldrar och klasser och ledde mestadels till en kvalfull död. Det var belagt med munkavel att tala om hudutslagen som tillhörde syfilis sjukdomsbild. I stället talade man om vuxna som för andra gången fick mässlingen.

Författarna delades i sedlighetsdebatten upp i två falanger. Den ena sidan slöt upp bakom den danske kritikern och författaren Georg Brandes, den andra sidan mötte upp bakom den norske dramatikern Bjørnstjerne Bjørnson.

Brandes och hans anhängare propagerade ”den fria kärleken” för båda könen, dvs att såväl män som kvinnor skulle ha laglig och moralisk rätt att ingå sexuella förbindelser före äktenskapet.

Bjørnsons falang däremot krävde sexuell avhållsamhet av både män och kvinnor före äktenskapet. De flesta kvinnor slöt upp bakom Bjørnson. De hade svårt att se hur man skulle kunna ta hand om alla barn födda utom äktenskapet och de tyckte inte att man kunde avsäga sig ansvaret för de eventuella konsekvenserna av dessa utomäktenskapliga förbindelser.

Falangerna bekämpade varandra hårt, men stod icke desto mindre bägge i motsatt förhållande

till dåtidens gällande moraluppfattning.

Debatten i sig fick en starkt upplysande effekt beträffande sexualmoral och smittande könssjukdomar. Preventivmedel började bli så småningom vanligare, folkhälsan blev bättre och 1922 avskaffades den reglementerade prostitutionen i Sverige.

Källor:

- Bredsdorf, Elias: Det store nordiske krig om seksualmoral, 1973.
- Levin, Hjärdis: Testiklarnas herrarvälde. Sexualmoralens historia, 1986.
- Grundtvig, Elisabet: Nutidens sedliga jernlighetskrav, 1888.